

<https://doi.org/10.15407/rksu.33.163>

УДК 94(477.51-21=14)"1812"+929:37](495)"1780/1831"Говделас Дмитрій

Євген Чернухін, кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник відділу джерелознавства
Інституту рукопису, Національна бібліотека України
імені В.І. Вернадського (Київ, Україна)
E-mail: geikle@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-4906-0787

ДИМИТРІЙ ГОВДЕЛАС (1780—1831): НЕВІДОМІ СТОРІНКИ БІОГРАФІЇ (ЗА ДОКУМЕНТАМИ З АРХІВУ НІЖИНСЬКОГО ГРЕЦЬКОГО МАГІСТРАТУ)

Мета роботи. Дослідження нових документів з архіву Ніжинського грецького братства, пов'язаних із перебуванням грецького просвітителя, викладача Грецької Академії в Яссах Дмитрія Говделаса в Москві в 1812 р. Здійснити публікацію текстів документів з перекладом сучасною українською мовою, з'ясувати особливості діяльності Дмитрія Говделаса та його стосунків з ніжинськими греками. **Методологія.** Застосовано загальнонаукові методи емпіричного спостереження, аналізу та синтезу матеріалу, а також методи гуманітарних наук: ідіографічний, герменевтичний, дескриптивний і біографічний. У теоретичній площині дослідження використано методи ідеалізації, моделювання й прогностики. **Наукова новизна.** До наукового обігу введено нове історичне джерело, яке висвітлює роль Дмитрія Говделаса у справі захисту грецьких підприємців у Москві в 1812 р. Уперше оприлюднено текст листа Дмитрія Говделаса до Ніжинського грецького магістрату з перекладом сучасною українською мовою. **Висновки.** Дмитрій Говделас у вересні 1812 р., перебуваючи в Москві, став свідком захоплення міста французьким військом. На прохання греків-підприємців, які залишилися в місті, він склав петицію до Наполеона з проханням про захист і сприяв одержанню ними виїзних паспортів та охороні товарів.

Цитування: Чернухін Є. Дмитрій Говделас (1780—1831): невідомі сторінки біографії (за документами з архіву Ніжинського грецького магістрату). *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2024. № 2 (33). С. 163—185. <https://doi.org/10.15407/rksu.33.163>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Димитрій Говделас узяв на себе витрати у справі одержання виїзних документів під їхні обіцянки відшкодування витрат. У травні 1819 р., перебуваючи в Яссах, Димитрій Говделас звернувся до Ніжинського грецького магістрату з проханням вжити заходів щодо стягнення із 49 осіб суми в 5500 рублів задля відшкодування завданих йому збитків, посилаючись на надані греками обіцянки. Ніжинський грецький магістрат на своєму засіданні від 18 червня 1819 р. ухвалив рішення про відмову в розгляді справи через відсутність прямих доказів заборгованості й неможливість розшуку звинувачених осіб.

Ключові слова: Димитрій Говделас, Грецька Академія, Ясси, ніжинські греки, Ніжинський грецький магістрат, 1812 рік.

Актуальність дослідження. Соціополітичні та культурологічні трансформації на теренах Східної Європи актуалізують давні питання в царині мови й освіти, які в різні історичні епохи розглядаються в різний спосіб. Такими питаннями є, зокрема, організація грецьких навчальних закладів на Балканах у XVIII—XIX ст., роль просвітителів-греків у поширенні початкової та вищої освіти як серед греків, так і серед інших народів, життєписи самих просвітителів, їхні стосунки з представниками різних народів, а також питання залученості вчених греків до справ грецької торгової діаспори, яка мала формальні й неформальні центри, підтримувала церкви та школи. Відтворення життєпису Димитрія Говделаса — письменника, викладача й керівника Академії в Яссах, палкого пропагандиста грецької освіти та еллінізації місцевого населення — є важливим для розгляду низки соціокультурних питань доби становлення східноєвропейських народів і розбудови власної державності.

Аналіз досліджень і публікацій. Ім'я Димитрія Говделаса було широке відоме вже його сучасникам — просвітителям і видавцям грецьких книжок. Завдяки своєму літературному доробку Димитрій Говделас не був забутим упродовж усього XIX ст. — його ім'я й твори представлені у грецьких біобібліографічних і біографічних покажчиках, присвячених новогрецькій культурі. Однак змістовних наукових розвідок про вченого грека тривалий час не було. Цьому перешкоджала розпорошеність і фрагментарність архівних матеріалів, їхня різномовність і зосередження в різних країнах. У наукових розвідках ім'я Димитрія Говделаса вперше з'являється в XX ст. у румунській історіографії. Пізніше теми, пов'язані з життєписом і діяльністю вченого грека, стають питомими також для молдовських і грецьких дослідників. У 1974 р. у Салоніках виходить ґрунтовна праця Аріадни Камаріано-Чоран (1906—1993), присвячена грецьким академіям в Яссах і Бухаресті та їхнім викладачам, в якій докладно розглядаються питання діяльності Димитрія Говделаса в Академії в Яссах та його просвітницькі ініціативи [1, с. 632—649; 2].

Загальні аспекти діяльності Димитрія Говделаса в Бессарабії (сучасні терени Молдови й Румунії) розглянуті також у статті відомого дослідника культури балканських народів Григорія Львовича Арша (1925—2017), який

присвятив свою розвідку головно тим епізодам життя вченого, які мали місце в Санкт-Петербурзі в 1811—1812 рр. [3; 4]. Григорій Арш докладно подає біографію вченого грека, ґрунтуючись на матеріалах статей румунських дослідників. Однак основна частина його статті була побудована на матеріалах російських архівів і пов'язана з поїздками Димитрія Говделаса з Ясс, де він був головою Грецької Академії, до Санкт-Петербурга з метою переконання російського уряду й самого імператора в необхідності видання його навчальних посібників великим накладом для забезпечення учнів грецьких шкіл у Молдові. Григорій Арш докладно оповідає про причини поїздки і механізми, які застосовував Димитрій Говделас задля зустрічей з міністром освіти і переконання імператора в доцільності видання підручників. Разом з тим, більша частина життя Димитрія Говделаса залишилася невисвітленою автором через нестачу відповідних першоджерел.

Наприкінці ХХ ст. з'являються перші наукові розвідки грецьких дослідників, у яких деталізуються окремі епізоди життя, викладацької та творчої діяльності Димитрія Говделаса. Діонісій Валаїс у своєму біографічному нарисі здійснює прискіпливий аналіз насамперед грецької історіографії, не хехтуючи найдрібнішими повідомленнями або посиланнями на діяльність Димитрія Говделаса, але найчастіше використовує матеріали румунських дослідників [5]. Зі статті випливає й наявність низки проблем у справі написання достовірної біографії вченого грека, зокрема розпорошеність архівних документів на теренах Західної та Східної Європи, суперечності у відомостях різних осіб і, відповідно, в оприлюднених наукових розвідках.

У поточному столітті теми, пов'язані з діяльністю греків на Балканах, набувають подальшого поширення, можливо, внаслідок природної інтернаціоналізації та інтеграції наукової діяльності дослідників з різних країн. Так, оприлюднюється низка статей молдовської дослідниці Марії Данилов, у яких розглядаються просвітницька діяльність Димитрія Говделаса та сумна доля його бібліотеки, переданої до Кишинева [6]. Підсумки досліджень були викладені в докторській дисертації Марії Данилов [7, с. 200—216]. У працях грецьких дослідників також з'являються нові відомості про окремі періоди життя Димитрія Говделаса та його літературну творчість. Найдокладніше його твори представлені у статті грецької дослідниці Катерини Замбінюті [8]. Польський дослідник Госцівіт Малиновський розглянув варшавський період життя Димитрія Говделаса [9], а його грецький колега Хараламбос Войяс здійснив спробу висвітлити широкий спектр питань, пов'язаних з останніми роками життя вченого, які проходили на теренах Західної України і Польщі [10]. У своїх розвідках автор намагається узгодити відомості з різних джерел і змалювати більш-менш не-суперечливу картину життя Димитрія Говделаса, зокрема щодо його перебування в Яссах, Чернівцях, у Львові й Варшаві, після 1821 р. і до виїзду до країн Західної Європи.

Усі ці публікації внесли багато поправок у датування окремих епізодів життя Дмитрія Говделаса, які часом не дуже добре корелюють між собою в працях різних авторів. Однак насиченість і нестабільність життя Дмитрія Говделаса спричинили значні прогалини у справі написання його правдивого життєпису.

Мета. У цій публікації головна увага автора зосереджена на тексті й перекладі автентичного листа Дмитрія Говделаса від 20 травня 1819 р., направленого з Ясс до Ніжинського грецького магістрату. Розкриття змісту листа, припущення стосовно причин його написання, відповідні історичні коментарі становлять головну мету дослідження. Поряд із цим стаття побіжно ознайомлює читачів з біографією вченого грека, частина життя якого проходила на теренах України.

Виклад основного матеріалу. Дмитрій Панайотович Говделас був представником останньої значної генерації грецьких просвітителів доби Туркократії 1453—1821 рр. Саме вони мали б визначати шляхи майбутнього розвитку грецької культури і культури сусідніх народів на новому такті розвитку історії, зокрема в межах нової Грецької держави, яка поставала на їхніх очах. Вони намагалися виробити нові напрями освіти, політичної організації, нове ставлення до питань національних меншин тощо.

Димитрій Говделас (Δημήτριος Γοβδελάς) народився 1780 р. у селищі Рапсані у східній Фессалії — історичній області Греції (на той час у складі Османської імперії). Батьком його був Панайот(іс), а мати, ім'я якої історія не зберегла, була рідною сестрою єпископа Платамона й Лікостома Діонісія Говделаса († 1793). Родові прізвища на той час ще не були затвердженими для більшості грецького населення, і Димитрій в якийсь період мав вирішувати, як йому записатися — за ім'ям батька, на кшталт Димитрій Панайоту (або Панайотідіс), як це зробив його брат Михаїл, або ж за прізвищем матері, яка належала до роду Говделасів¹ [10].

Зазвичай історія не залишає нам свідчень про дитячі та юнацькі роки осіб, які жили в далекі часи. Ми можемо лише припускати, що Димитрій навчався в одній з тих шкіл, що їх засновував його дядько Діонісій Говделас, до прикладу, в Амбелакі, або ж власне у нього. Адже його дядько був відомим просвітителем, писав книжки, а в 1770-ті роки мав нагоду навчатися в самого Євгенія Булгариса (1715—1806) у його школі в Козані [11]. Отже, юнак Димитрій мав непогану підготовку і в 1799 або 1800 рр. вступив до університету в Пешті. Вірогідно, що саме попередня підготовка посприяла створенню й виданню перших літературних праць Дмитрія Говделаса вже в 1800—1801 рр. Одним із предметів його зацікавленості й перекладу

¹ Це трохи дивне родове прізвище насправді походить від імені власного одного зі святих християнської Церкви, які прийняли смерть за Христа від Перського царя Сапора. В українській культурі це святі мученики Дада, Гаведдай та Каздоя (день пам'яті 29 вересня).

грецькою мовою виявився поширений і дещо суперечливий твір французького просвітителя Франсуа де Саліньяка де Ла Мот-Фенелона (1651—1715) «Пригоди Телемаха» [12]. Варто зазначити, що це був уже третій переклад твору новогрецькою мовою². Про значення перекладу свідчить те, що він був перевиданий двічі ще за життя Димитрія Говделаса, в 1803 і 1830 рр.

Після завершення курсу в Пешті в 1802 р. Димитрій Говделас, не спокушаючись можливістю прилаштуватися десь викладачем, вирушає до Відня і далі до Парижа, де продовжує навчання. Вірогідно, що в Парижі він набуває звання доктора філософії і члена-кореспондента Товариства сприяння початковій шкільній освіті

(*Société d'encouragement pour l'industrie nationale*, з 1815 р. — *Société pour l'instruction élémentaire*), якими він підписувався у своїх листах.

Близько 1805 р. Димитрій Говделас приймає пропозицію Грецької Академії в Яссах і невдовзі обіймає керівні посади в її управлінні. Грецькі Академії в Яссах і Бухаресті на той час були визнаними і чи не єдиними центрами грецької, або елліністичної, освіти для низки країн Балканського регіону, але насамперед для греків Османської імперії. Викладання провадилося майже винятково грецькою мовою, але приймали всіх охочих до навчання юнаків православної віри. Варто підкреслити, що впродовж XVIII ст., завдяки пануванню в Молдовлахійських князівствах так званих «фанаріотів» — греків, вихідців з району Фанар у Константинополі, набула поширення активна еллінізація населення, яке на загал користувалося

Ил. 1. Димитрій Говделас (1780—1831)

² Перший переклад залишився в рукопису, а ось другий був виданий 1743 р. за підписом «А. Σ.». Виконав його Афанасій Скіада (1691—1769), учений грек із незвичайною, але характерною для греків долею — він навчався в Італії, подорожував Європою, жив у Ніжині, служив бібліотекарем у Санкт-Петербурзі, викладав у Москві, де склав каталог грецьких рукописів Синодальної бібліотеки, але наприкінці життя повернувся до Греції.

романськими діалектами. Водночас, мовою еліти — двора, Диванів, урядових кіл і звісно Церкви — була переважно грецька. До Молдовлахійських князівств переселялися й ті греки, яких не влаштовувала відверто антигрецька політика османів. Димитрій Говделас був палким прихильником еллінізації місцевого населення, що зрештою коштувало йому позбавлення можливості обіймати посади викладача й видання авторських освітніх матеріалів. Але це все було ще попереду.

Димитрій Говделас успішно працював в Академії принаймні до 1809 р. На цей час припадають його найактивніша викладацька діяльність і написання низки навчальних посібників з різних напрямів шкільної освіти [4, с. 302—306; 8, с. 128—130]. Пам'ятаючи про його перший літературний досвід, ми могли б припустити, що до кола його інтересів належали саме гуманітарні дисципліни. Однак насправді Димитрій Говделас був зосереджений передовсім на математиці, цілком у душі класичних підходів, за якими вона є «царицею наук». Утім, він успішно викладав і фізику, і географію, і астрономію, і філософію, і сейсмологію, і ледь не все інше, що становило предмети навчання в Академії [8, с. 106]. Водночас найголовнішу увагу він приділяв написанню початкових курсів. Загальний обсяг підготовлених ним до друку навчальних посібників складав тисячі сторінок [4, с. 304—305].

На нещастя для Димитрія Говделаса та його Академії, Молдова на початку XIX ст. поринула у стан перманентної турбулентності, спричененої низкою геополітичних змін. Через автономістські погляди родини князів Іпсиланті³ принципати Молдови й Валахії тяжіли до виходу із залежності від Османської Порти і до союзу з Росією. На певні періоди значні частини Бессарабії і справді підпадали під пряме порядкування Росії. Димитрій Говделас, розуміючи, що для розвитку освіти потрібні книжки та матеріальна підтримка навчальних закладів, у 1807 р. вирішує виїхати до Росії з далекоглядними намірами переконати міністра освіти й самого імператора в доцільності фінансування видання його навчальних посібників і допомоги у відкритті нових початкових шкіл. Дістатися до найвищих щаблів уряду для греків рівня Димитрія Говделаса було неважко, адже на той час у Росії діяло чимало видатних греків, зокрема при дворі були Олександр Іпсиланті (1792—1828), син Господаря Молдови Костянтина (1760—1816), Іоанн Каподистрія (1776—1831), секретар із зовнішніх справ, та багато інших. Зрозуміло, що, суплікуючи до імператора, всі мали би посилатися на прецеденти — прихильне ставлення імператриці Катерини II до великих грецьких просвітителів Євгенія Булгариса і Никифора Феотокіса (1831—1800). Однак у справі Димитрія Говделаса все вже залежало насамперед від ставлення міністрів освіти.

³ Представники родини фанаріотської Іпсиланті перебували на тронах Господарів Валахії і Молдови у другій половині XVIII — на початку XIX ст.

Під кінець 1809 р. у Димитрія Говделаса виникає перший неприємний конфлікт із наглядачами Академії, власне з Диваном, у справі невиплати компенсації, і, залишаючи Академію, він вирішує шукати справедливості в російського імператора [4, с. 303—304]. У 1810 р. у Відні він одержує проїзні папери і вирушає до Санкт-Петербурга. У Відні був написаний і лист Димитрія Говделаса до міністра освіти в 1810—1816 рр. Олексія Кириловича Розумовського (1748—1822), у якому він обґрунтував необхідність видання навчальних посібників і просив допомоги у презентації їх імператорові [4, с. 305]. Так розпочинається черговий період життя Димитрія Говделаса, про який ми знаємо дуже мало, за винятком тих епізодів 1811—1812 рр., про які нам докладно оповідає Григорій Арш.

Вірогідно, що у справі подання клопотання до міністра освіти влітку 1811 р., коли Димитрій Говделас дістався до Санкт-Петербурга, йому допомагав граф Іоанн Каподистрія, який на той час служив у відомстві зовнішніх зносин. На нещастя для еллінізації Молдови, міністр у своїй супровідній записці государеві не погодився з пропозиціями Димитрія Говделаса. Причина була проста — Росія не зобов'язана фінансувати навчальні посібники новогрецькою мовою. Попри схвальні відгуки та рекомендації Александр І погодився з думкою міністра і відмовив у проханні. Натомість імператор пожалував ученому за заслуги й написання посібника з алгебри перстень із діамантом вартістю в 1000 рублів [4, с. 307]. Посібник був присвячений особисто імператорові, і цей прецедент стає ключовим у розумінні окремих наступних учинків ученого грека.

Невдача не зупинила Димитрія Говделаса, і він ще впродовж року, перебуваючи в Санкт-Петербурзі, намагався змінити стан справ і таки переконати міністерство освіти в доцільності видання посібників. У липні 1812 р., уже після початку війни з Наполеоном, він ще раз нагадує про себе імператорові, проте той не змінює свого рішення. Однак і цього разу прохачеві передали дарунок — 1000 рублів готівкою для повернення додому [4, с. 307—308]. Та дістатися Ясс Димитрієві Говделасу пощастило лише через декілька років.

На жаль, весь цей період 1810—1816 рр. дуже погано документований, за винятком зазначених епізодів спілкування з міністром освіти і відмови імператора Александра І. Одну зі сторінок цього періоду нам допоможе висвітлити лист Димитрія Говделаса до Ніжинського грецького магістрату, наявний серед архівних матеріалів Ніжинського грецького братства. Архів греків Ніжина сьогодні зберігається в Державному архіві Чернігівської області в м. Чернігові як фонд 101 (Грецький магістрат). У тій частині справ фонду, які складені «іноземними мовами» [13], міститься автограф Димитрія Говделаса [14]. На двох аркушах жовтуватого паперу записаний лист-звернення вченого грека до Ніжинського грецького магістрату. Ще на трьох подібних аркушах містяться додатки № 1 і № 2 до листа. Усі тексти написані

рукою Димитрія Говделаса, а звернення містить дату та його підпис з відповідною титуляцією. На другому аркуші звернення на нижньому березі починається резолюція правління Грецького магістрату, яка продовжується на звороті. Резолюцію підписали п'ять осіб від імені Магістрату і секретар.

Лист був написаний 20 травня 1819 р. у Яссах і за своїм змістом є позовом стосовно одержання відшкодування витрат або збитків, яких Димитрій Говделас зазнав у вересні 1812 р., під час окупації Москви французьким військом. Як зазначає вже в перших рядках Димитрій Говделас, на прохання греків, які опинилися в Москві, він складав французькою мовою супліку до Наполеона з проханням надати їм можливість виїхати з міста разом з їхніми родинами. Для виїзду необхідні були виїзні документи, або «паспорти». Для пришвидшення справи набуття паспортів, як сказали «секретарі», потрібні були певні гроші, а саме 400 голландських золотих. За словами Димитрія Говделаса, греки попросили його бути посередником у цій справі, аби «ніхто не знав, що в них є гроші». Отже, Димитрій Говделас нібито десь позичив 4500 рублів за власними борговими зобов'язаннями, з яких три тисячі передав безпосередньо «секретарям» «губернатора Мортієра»⁴, а за півтори тисячі нібито купив ведмежу шубу для «коменданта Міллота». Здається, що завдяки клопотам Димитрія Говделаса греки змогли виїхати з Москви, хоча прямо про це в листі не повідомляється.

При прочитуванні листа виникає, однак, низка питань. По-перше, якщо ім'я губернатора вказано правильно, то з «комендантом» усе набагато гірше. Комендантом на Москву, як відомо, був призначений Жан-Батист Бартелемі де Лессепс (Jean-Baptiste Barthélemy de Lesseps, 1766—1834). Отож зазначений у листі «Міллот» (власне, Millot, тобто Мійот) був, швидше за все, чийось заступником або очолював якийсь відділ муніципалітету, який відповідав за видачу дозволів. Цікаво, однак, зазначити, що ім'я Едуарда Мійо як коменданта Москви трапляється в деяких ненаукових публікаціях у мережі Інтернет без посилань на архівні джерела. Можливо, що практичні повсякденні обов'язки коменданта й насправді виконувала інша особа, а не формально призначений де Лессепс. До того ж, він навряд чи спокусився би ведмежою шубою на тлі суцільного розграбування Москви.

Інші питання пов'язані з побутом московських греків і хронологією подій. Усі ці справи з паспортами не могли відбуватися до пожежі, яка почалася практично з уведенням французьких військ до міста. Отже, десь греки мали б переховуватися, аби врятуватися від пожежі, хоча ми знаємо про її катастрофічні наслідки. Ба більше, десь мали бути сховані їхні коштовні товари.

У списку греків, які мали би бути зобов'язані Димитрієві Говделасу правом виїзду з Москви, представленим у додатку (№ 1) до листа, перелічені

⁴ Це цілком історична особа: Adolphe Édouard Casimir Joseph Mortier, duc de Trévise (1768—1835).

49 осіб. Оскільки йдеться також про їхні родини, то загальна кількість «урядованих греків» може сягати 100—150 осіб. У списку є цілком історичні й відомі нам постаті. До прикладу, ніжинський грек Ніколай Скуфас (1779—1818), майбутній засновник таємного товариства «Філікі етерія» в Одесі, а також Никифор Цакалов, батько іншого співзасновника того самого товариства Афанасія Цакалова (1790—1851). Ще декілька імен греків можна віднайти в документах з архіву Грецького ніжинського братства. Однак більшість могла бути власне й «московськими» або якимось «іншими» греками.

Історію з порятунком греків Москви в 1812 р. Димитрій Говделас оповідав також у листі до імператора Александра I від 8 лютого 1823 р. з Варшави. У листі йдеться про 25 родин греків, яким він допоміг виїхати з Москви [4, с. 308]. Така форма повідомлення більше відповідає нашим людським звичаям, аніж поіменний перелік 49 осіб у зверненні до Ніжинського Грецького магістрату через сім років після події. Виникає питання, як Димитрій Говделас пригадав усі ці імена й прізвища? Швидше за все, він десь зберігав списки греків Москви, які суплікували до Наполеона і підписалися на петиції, яку він перекладав французькою мовою.

Другим додатком до листа є витяги з листів, які нібито одержав Димитрій Говделас у Москві від греків під час окупації. Витяги короткі та невиразні й повторюють одноманітні прохання допомогти в одержанні «паспортів». Їхні укладачі Ангеліс Хаджоглу і Анастасій Скентас також зазначені в додатку № 1. До речі, з тексту листа самого Димитрія Говделаса впливає, що Ангеліс Хаджоглу був, швидше за все, представником ніжинської родини Буба⁵ і керував їхніми товарами.

Цікаво звернути увагу на суто грошовий бік справи. Це й конвертація 3000 рублів у 400 голландських золотих, а також зазначена вартість шуби на ведмежому хутрі в 1500 рублів і компенсація за втрачену коляску в 1000 рублів. Варто зауважити й відзначене декілька разів у листі ставлення греків до такого фінансового інституту, як відсотки на капітал. Позиваючися через сім років після акту «позики», Димитрій Говделас нагадує, що йому мають бути сплачені й відсотки з 5500 рублів — «як це робиться серед крамарів».

Нарешті, сама справа позову через сім років повинна мати якісь цілком матеріальні й зрозумілі причини. На жаль, ми не знаємо, де саме в Росії й за які кошти жив Димитрій Говделас упродовж 1811—1815 рр. Для пояснення його пасивності у справі стягнення боргу маємо припустити, що ані його самого, ані боржників не було в Москві принаймні впродовж наступних двох-трьох років. Це, зрештою, зрозуміло. Після спалення Москви потрібні були роки для повернення греків у місто в тій кількості і в тому персональному складі, який був до війни. Найвірогідніше, що Димитрій Говделас повернувся

⁵ Це одна з найвідоміших грецьких родин у Ніжині. Стефан Буба був керівною особою в організації Грецького Александрівського вчилища (1817—1919).

до Санкт-Петербурга, а звідти через декілька років доволі спішно виїхав до Ясс на запрошення Господаря Скарлата Каллімахи (1773—1821). Адже ми знаємо, що він у 1816 р. підписав контракт на викладання в Академії. Однією з причин пасивності Дмитрія Говделаса могла бути й матеріальна забезпеченість, хоча ми нічого не знаємо про джерело його прибутків до переїзду до Молдавії. Утім, як він сам зазначає в листі, після повернення до Ясс він звертався через Афанасія Гані до московських греків, але відповіді не одержав.

Можна припустити, що надалі Дмитрій Говделас, починаючи з 1816 р. у Яссах, був достатньо заможною особою, мав достойну оплату, безкоштовне утримання для себе й родини, фураж для чотирьох коней і навіть 40 «скутельників» для додаткових прибутків [4, с. 308; 8, с. 106—107]. Отже, він міг вважати свої дії в Москві 1812 р. за благодійність або милосердя. Адже, попри невдачу з виданням своїх навчальних посібників, він усе ж таки мав певні винагороди або компенсації від імператора. Тим не менше, питання щодо його мовчання у справі боржників упродовж кількох років перебування в Росії, а потім у Молдавії, ще чекає на з'ясування.

Отож навесні 1819 р. щось спонукало Дмитрія Говделаса згадати про давній борг. Якщо ми подивимося на обставини завершення навчального 1819 р. в Академії, то побачимо початок наступного конфлікту Дмитрія Говделаса з керівництвом і колегами. На цей раз ішлося про загальні питання викладання й, зокрема, про мову. Дмитрій Говделас, як уже зазначалося, був прибічником викладання винятково грецькою мовою та ще й у її книжній формі. Натомість суспільство вже тяжіло до розвитку національних діалектів, а в Академії окремі викладачі прямо виступали проти методів Дмитрія Говделаса [4, с. 309; 8, с. 114—116].

Як би там не складалося, але ми знаємо, що Академія в Яссах не працювала з липня 1819 р. по лютий 1820 р. Беручи до уваги витрати на родину та давні амбітні проекти стосовно видання навчальних посібників, припускаємо, що потреба у грошах зростала і тому Дмитрій Говделас несподівано вирішив спробувати знайти підтримку в Ніжині. Наприкінці листа до Ніжинського грецького магістрату Дмитрій Говделас посилається на ім'я шановного ним імператора Александра I як можливого заступника й гаранта справедливості у справі відшкодування завданих йому збитків і покликається на гідність і честь ніжинських греків, які можуть бути знецінені в разі відмови.

Звернення Дмитрія Говделаса до Ніжинського грецького магістрату було розглянуто 18 червня 1819 р. — майже миттєво, зважаючи на відстань від Ясс до Ніжина і відому всім повільність у розгляді справ Магістратом. Відповідь, як і очікувалося в таких грошових справах, негативна. Аргументація теж зрозуміла — нема прямих доказів боргу, а з перелічених осіб одні невідомо де, а інші не підлягають владі Магістрату, тобто не «ніжинські греки».

Цікаво те, що два підписи (перший і третій) під резолюцією зроблені однією особою — Дмитрієм Меласом (1770—1842) [15]. Це відомий «ні-

жинський грек» і представник знаної родини Меласів, які збагатили на торгівлі у країнах Східної Європи. Найзначніші торгові осередки тримали в Москві й Одесі, хоча мали статус «ніжинських греків». Димитрій Мелас, звісно, бував у Ніжині у справах, але невідомо, щоби він колись виконував обов'язки бургомистра або хоча б ратмана в уряді Магістрату. Як ми знаємо, за положенням про Грецький магістрат, бургомистрів було два, а ратманів чотири. Отже, документи підписували принаймні 2—3 особи, а особливо важливі — всі шість. Часто підписи залишали також інші поважні братчики. На жаль, у нас немає списків ані суддей Ніжинського грецького братства, ані керманичів Грецького магістрату (з 1785 р.). Тому наразі неможливо судити про уряди тих, хто підписав резолюцію. Немає в нас і списків греків, які мешкали в Ніжині постійно або приїжджали торгувати⁶.

Серед тих, хто підписав відмову, бачимо імена Стефана Ксиди і Спиридона Замарії, добре відомих за іншими документами Братства. Останній, між іншим, також зазначений у списку Димитрія Говделаса серед осіб, що просили про допомогу в Москві. Отже, Грецький магістрат міг дізнатися з «перших уст» про події в Москві у вересні 1812 р.

Усе зазначене робить справу дещо «темною» з погляду правочинності як позову, так і відмови. На мою думку, якщо все викладене Димитрієм Говделасом є правдою, то суть відмови у відшкодуванні йому збитків полягає також і в тому, що воно мало би бути покладене на певний колектив, велику групу, яка ніяк не може бути знову зібрана або розшукана, а платити за інших, невідомо де перебуваючих тоді її учасників, ніхто не буде. Не налякала, як бачимо, Магістрат і погроза Димитрія Говделаса звернутись особисто до імператора, хоча ми не знаємо наразі, чи мала ця справа якесь продовження.

Між тим, Димитрій Говделас аж ніяк не міг бути малознаною фігурою для ніжинських греків. По-перше, він мав би їхати через місто принаймні двічі — в 1810 і 1816 рр. По-друге, так звані «московські» або навіть «петербурзькі» греки часто були за документами саме «ніжинськими», і загалом грецька підприємницька діаспора була не такою чисельною, аби не знати один одного.

Наявність серед тих, хто підписав резолюцію, імені Димитрія Меласа спонукає до уважнішого дослідження його власного архіву, який частково зберігся. Так, у великих конторських книгах копій ділових листів 1808—1811 і 1816—1818 рр. зустрічаємо ім'я Димитрія Гаделу (Δημήτριος Γαδέλου) як торгового агента Меласів у Бродах і Радивиліві, до якого спрямовувалися сотні листів [15; 16]. Беручи до уваги непорядкованість передання імен і прізвищ у тодішній грецькій мові, можна припустити, що йдеться про одну й ту саму особу і Димитрій Говделас міг співпрацювати з Меласами. Однак це питання ще має бути досліджене.

⁶ В історіографії Ніжинського грецького братства є чимало різного штибу списків греків за окремі роки, підписних листів, звернень, але повного обліку імен не існує.

На горі для Димитрія Говделаса, конфлікти 1819 р. на ниві освітянській невдовзі змінилися конфліктами військово-політичними. 22 лютого 1821 р. загопи волонтерів князя Александра Іпсиланті перейшли через Прут, перетнули кордони Бессарабії й оголосили війну за незалежність балканських народів проти османів. Як наслідок, невдовзі головні міста країни були спалені й розорені османськими військами, а сам Димитрій Говделас з родиною виїхав на північ — до України і пізніше до Польщі.

Цей період життя Димитрія Говделаса досліджує грецький науковець Хараламбос Войяс. На його думку, колишній уже викладач і директор Академії в Яссах намагався прилаштуватися викладачем у Чернівцях, де нібито була грецька діаспора з утікачів доби війни греків за незалежність, а пізніше виїхав до Львова і Варшави [10]. Можливо, співпрацював там з кимось із науковців або літераторів, адже у Варшаві була видана остання книга Димитрія Говделаса «Історія Александра Македонського» [17; 18]. Книжка була присвячена імператорові Александру I, для чого Димитрій Говделас, перебуваючи у Варшаві, знову звертався до імператора за дозволом присвятити йому свій новий літературний твір. Разом з тим у листі він оповідає про своє життя і просить допомоги у відкритті грецької школи в Кишиневі, на теренах нових російських територій [4, с. 211—214; 10, с. 9—10]. Оскільки в листі Димитрій Говделас докладно оповідає про своє життя, можна припустити, що він певною мірою реалізував свою погрозу ніжинським грекам стосовно звернення до суду імператора. Це друге відоме нам звернення Димитрія Говделаса до імператора та російського уряду було, як і попереднє, відхилене у своїй головній частині. Натомість прохачеві була призначена компенсація за майно, втрачене внаслідок знищення міста Ясси османами в серпні 1822 р.

Можливо, що найбільше сподівань Димитрій Говделас на якийсь час пов'язував із Чернівцями, де нібито була грецька діаспора з утікачів періоду грецької війни за незалежність. Однак про те, що він мав наміри також облаштуватися в Кишиневі, свідчить історія із закладенням у 1825 р. бібліотеки у складі 2723 книжок за 335 золотих дукатів молдавському боярину Димитрію Карастаті в Кишиневі. Про долю бібліотеки докладно писала Марія Данилов [7]. За отримані під заклад бібліотеки гроші Димитрій Говделас сподівався прожити наступні роки. У 1828 р. він востаннє звертається до російського імператора — на цей раз до Миколи I — з тим самим проханням про заснування грецької школи в Кишиневі або десь у Бессарабії. Однак чергові грецькі проекти Димитрія Говделаса ніяк не відповідали баченням російського уряду, який уже керувався іншими національними стандартами. По суті, Димитрій Говделас за всіх обставин був провідником і проповідником грецьких освітніх проектів, які суперечили новим національним проектам, байдуже, чи йшлося про молдавський, румунський, російський чи польський. Доба елліністичних проектів уже минула, і для Димитрія Говделаса відкривалися нові можливості лише в

новій Грецькій державі, про утворення якої він, очевидно, встиг дізнатися. На думку дослідників, якісь роки останнього десятиріччя життя, після 1825 р., Димитрій Говделас провів у країнах Західної Європи, можливо, — в Мюнхені, все ще шукаючи спонсорів для видання своїх книжок, але в 1830 р. він повернувся до Ясс, де невдовзі помер.

Наукова новизна. Завдяки пошуковій роботі в Державному архіві Чернігівської області був виявлений автентичний лист Димитрія Говделаса. У статті представлено оригінальний грецький текст документа з перекладом сучасною українською мовою і дотичним історичним коментарем. Уперше в українській історіографії досліджуються питання життя й діяльності видатного грецького просвітителя, який діяв на теренах сучасних Молдови та Румунії, проживав певний час у Львові, Чернівцях і Варшаві, мав особисті й, можливо, ділові стосунки з ніжинськими греками. Висвітлена роль Димитрія Говделаса в порятунку греків, які опинилися в Москві на час захоплення її французьким військом у вересні 1812 р.

Висновки. 20 травня 1819 р. викладач Грецької Академії в Яссах Димитрій Говделас звернувся до Ніжинського грецького магістрату із проханням про відшкодування йому збитків на загальну суму 5500 рублів і двісті голландських золотих з відсотками, які він втратив у вересні 1812 р., перебуваючи в Москві. З його пояснень випливає, що на час вступу французького війська в місті мешкали грецькі підприємці зі своїми родинами. Усі вони опинилися у скрутному становищі через невизначеність свого статусу і прагнули виїхати зі столиці. Завдяки особистому клопотанню Димитрія Говделаса та його витратам були одержані виїзні паспорти для греків, список яких він подає в додатку до листа, та забезпечена охорона їхніх товарів. Саме ці особи мали би засвідчити правдивість викладу подій і зібрати кошти для відшкодування збитків. Ніжинський грецький магістрат розглянув звернення Димитрія Говделаса на засіданні 18 червня 1819 р. і відхилив позов через відсутність фактичних доказів про витрачені кошти і неможливість долучити до справи осіб, які не підлягають адмініструванню Ніжинського грецького магістрату або ж узагалі йому невідомі.

Перспективи досліджень. Значні прогалини в життєписі Димитрія Говделаса залишають місце для архівних пошуків, зокрема й в архівах України, задля їхнього заповнення. Не визначеними або ще не з'ясованими є зв'язки Димитрія Говделаса з ніжинськими греками й особисто з представниками компанії Димитрія Меласа, а також вірогідні стосунки з греками-меценатами, до яких він міг би звертатися з проханням про допомогу. Невідомо, де і за які кошти проживав Димитрій Говделас у 1810—1815 рр. Є потреба в пошуку свідчень про грецьку громаду в Чернівцях після 1821 р. і можливе існування там грецької школи, в якій міг викладати Димитрій Говделас. Варто також віднайти свідчення про перебування вченого в останнє десятиліття життя у Львові і співпрацю з місцевими освітніми осередками.

82
 11

δια να τον εὐδοκίωσιν ἔβαλον εἰς κελύφος ἕν τι σὺν μὲν, τοῖς ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ
 αὐτὸν τὰ ἐκδοκίωσιν Ν^ο 2. Ὅθεν συνεκλήθη καὶ οὐκ ἔλαλε, τοῖς ἰσοκρίτοις ὁ
 ἄνθρωπος καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν, ὅθεν καὶ ἰσοκρίτοις τὸν ἰσοκρίτον κερσεῶν καὶ
 οὐκ ἔλαλε καὶ ἰσοκρίτοις τὸν ἰσοκρίτον κερσεῶν, καὶ τὸν ἰσοκρίτον 2.

Ταῦτα ἀναγινώσκοντες καὶ οὐκ ἔλαλε καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν,
 συνεκλήθη καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ
 οὐκ ἔλαλε καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ
 οὐκ ἔλαλε καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ

ἐπὶ τὸ ἰσοκρίτοις κερσεῶν

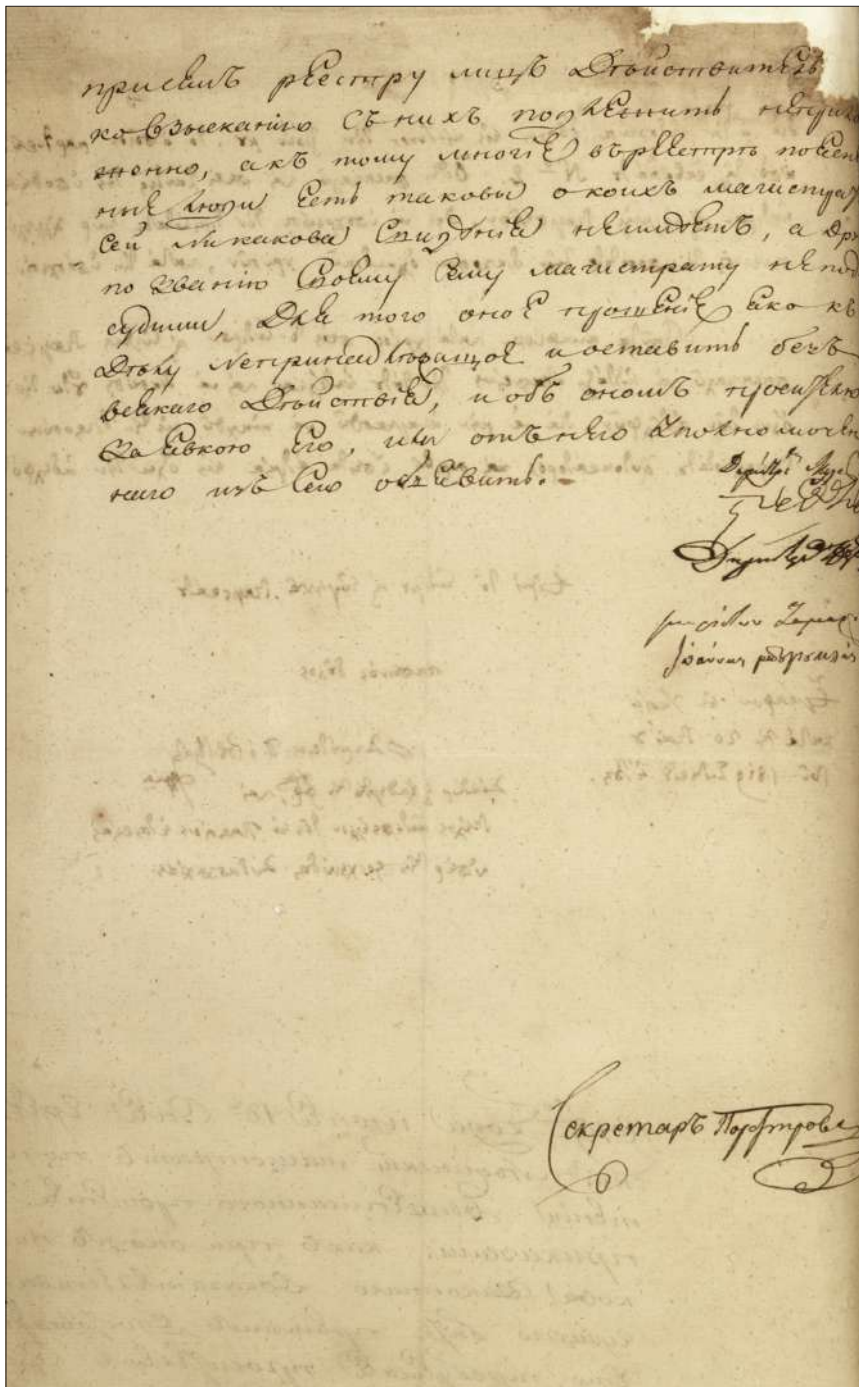
αἰσθητικὸς δόξος

Ἐλευθερίου καὶ καὶ
 καὶ καὶ καὶ καὶ
 τοῦ 1819 ἰσοκρίτοις κερσεῶν.

Ἐλευθερίου καὶ καὶ
 καὶ καὶ καὶ καὶ
 καὶ καὶ καὶ καὶ καὶ
 καὶ καὶ καὶ καὶ καὶ

1819^ο - Τὸν 18^ο ἰσοκρίτοις κερσεῶν
 ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν
 καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν
 καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν
 καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν καὶ ἰσοκρίτοις κερσεῶν

Лл. 2—3. Звернення Димитрія Говделаса до Ніжинського грецького магістрату. 19 травня 1819 р. Ясси.

Джерело: Державний архів Чернігівської області. Ф. 101. Оп. 1. Од. зб. 4319. Арк. 217—217 зв.

Лист Димитрія Говделаса до Ніжинського грецького магістрату.
 Ясси, 20 травня 1819 р. Джерело: Державний архів Чернігівської області.
 Ф. 101. Оп. 1. Од. зб. 4319. Арк. 216—217 зв.

Πρὸς τὸ ἔντιμον καὶ Εὐγενὲς Μαγιστράτον τῶν ἐν Νίζνῃ Γραικῶν.

Ὅταν κατὰ τὸ 1812 ἔτος εὐρέθην ἐν Μόσχᾳ κατὰ τὴν σκληρὰν ἐκείνην περίστασιν τῆς ἐχθρικῆς ἐφόδου τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων, οἱ ἐκεῖσε ἐγκάτικοι ἀδελφοί, βλέποντες τὸν ὄλεθρον καὶ θέλοντες νὰ διασώσωσιν τὴν ἰδίαν των ζωὴν, με παρακάλεσαν νὰ δώσω ἐν ὀνόματι αὐτῶν ἰκετηρίαν, πρὸς τὸν πρῶν αὐτοκράτωρα Ναπολέοντα, καὶ νὰ ζητήσω νὰ τοῖς δοθῇ ὑπεράσπισις. Διὰ νὰ οἰκονομήσω δὲ τὴν κατεπήγουσαν τότε ἀνάγκην τῶν ἀδελφῶν, καὶ νὰ μὴ παραβῶ τοὺς Ῥωσσοὺς νόμους, ἐζήτησα δι' ἰκετηρίας μου, Γαλλιστί γεγραμμένης, νὰ τοῖς δοθῶσι πασσαπόρτια, ἐπὶ λόγῳ νὰ ὑπάγωσιν εἰς Λέμβεργ διὰ τοῦ Σμολένσκου καὶ τῆς Βίλνας. Φανερὸν εἶναι ἐκ τοῦ δρόμου, ὅτι διώρισα εἰς τὰ πασσαπόρτια, ὅτι ἀδύνατον ἦτον νὰ ἀναχωρήσῃ τις τῶν ἀδελφῶν, ἐπειδὴ ὁ δρόμος αὐτὸς δὲν ἦτον δρόμος διὰ Λέμβεργ, ἀλλὰ μᾶλλον παραστακτισμός. Ὅθεν καὶ ἔγιναν μόνον καθ' οἰκονομίαν τα πασσαπόρτια, ἐφ' ὅσον ἤθελε παρέλθῃ ἡ θεῖα ἐκείνη ὀργή. Διὰ νὰ λάβω λοιπὸν ταχέως τὰ πασσαπόρτια ἀπὸ τὸν Γουβερνάτορα Μορτιέρον καὶ Κομανδάντην Μιλλότ, ἐνίαζα κατὰ τὴν προσταγὴν τῶν Σεκρεταρίων των τοὺς ἀδελφούς καὶ τοῖς εἶπον νὰ φροντήσωσι νὰ εὕρωσι τετρακοσίους χρυσοὺς ὀλλανδικούς διὰ νὰ τοὺς δώσωσιν εἰς αὐτοὺς δωρεάν, ἂν θέλωσι νὰ λάβωσι τὴν ζητούμενην ὑπεράσπισιν, ἐπειδὴ ὁ Ναπολεὼν εἶχε προστάξῃ νὰ μὴ δοθῇ εἰς οὐδένα πασσαπόρτιον, ὅποιας φιλῆς καὶ ἤθελεν ἦναι. Οἱ ἀδελφοὶ μὲ παρακάλεσαν νὰ κάμω κάθε τρόπον νὰ εὕρω αὐτὴν τὴν ποσότητα ἀπὸ ἄλλον, διὰ νὰ μὴ φανῶσιν ὅτι ἔχουσι χρήματα, καὶ ὅτι θέλει τὴν πληρώσωσι μὲ τὸ διάφορόν της. Ὅθεν ἐδανείσθην μὲ χρεωστικὴν μου ὁμολογίαν ρούβλια τέσσαρας χιλιάδας καὶ πεντακόσια, καὶ τὰς μὲν τρεῖς χιλιάδας ἔδωκα εἰς τοὺς σεκρετάρους, τὰ δὲ χίλια πεντακόσια εἰς μίαν ἀρκουδόγωνα, τὴν ὅποιαν ἠγόρασα καὶ ἔδωκα εἰς τὸν Κομενδάντην.

Ἐν τοσοῦτῳ ὅταν ἔτρεχον νὰ εὐγάλω τὰ πασσαπόρτια τῶν ἀδελφῶν, ἦλθον ἄνθρωποι τοῦ Γουβερνάτορος καὶ μοὶ ἐπήραν τὸ ὄχημά μου, ἐπὶ λόγῳ, ὅτι ἦτον υἱὸς Γενεράλη ρούσσου. Οἱ ἀδελφοὶ ἀπεφάσισαν νὰ μοὶ δώσωσι τὰ χίλια ρούβλια τὴν τιμὴν τοῦ ὀχήματός μου, ἐπειδὴ τὸ ἐζημιώθην καὶ ὑστερήθην δι' αἰτίαν τῶν πασσαπορτίων των. Ἀφ' οὗ ἔλαβον τὰ πασσαπόρτια των οἱ ἀδελφοὶ καὶ ὁμοῦ μὲ αὐτὰ ἔλαβον προσέτι καὶ *saune garde*, συνήχθησαν κι' ἕτερον κατὰστιχον νὰ πληρώσωσι μετὰ ἕξ μῆνας κατὰ ἀναλογίαν τὴν ποσότητα // (Арк. 216 зв.) 5 500 ρουβλίων. Ἀφ' οὗ ἦλθον εἰς Ἴασιον ἔγραψα διὰ μέσου τοῦ τιμιωτάτου κύρ Ἀθανασίου Γκανῆ εἰς τοὺς ἀδελφούς εἰς Μόσχαν νὰ ἀποπληρώσωσι τὸ χρέος των, ἀλλὰ μὲ θαυμασμόν μου, ὅτι ὄχι μόνον τὰς ὑποσχέσεις των ἀρνήθησαν, ἀλλ' οὔτε ἀπάντησιν ἔδωκαν εἰς τὸ νὰ πληρώσωσι τὸ χρέος των. Ὅθεν ἐπειδὴ οἱ ἀδελφοὶ ἐνηρηθηέντες παρ' ἐμοῦ οὐ μόνον φαίνονται ἀχάριστοι, ἀλλὰ προσέτι θέλουσι νὰ μὲ ζημιώσωσι πρὶν νὰ προσδράμω εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ σεβαστοῦ μοι Αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσῶν, τοῦ Μεγαλειοτάτου Ἀλεξάνδρου τοῦ Πρώτου, χρέος ἔχω νὰ παραστήσω τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ ἔντιμον καὶ εὐγενὲς Μαγιστράτον, διὰ νὰ κάμῃ τὴν ἀναλογίαν τῶν 5500 ρουβλίων, ἦτοι πέντε χιλιάδων καὶ πεντακοσίων ρουβλίων, κατὰ τὸν ἐμπερικλειομένον ἐνταῦθα κατάλογον τῶν ἀδελφῶν N 1, καὶ κατὰ τὴν χρηματικὴν αὐτῶν δύναμιν, καὶ δικίῳ τῇ λόγῳ νὰ σκάξῃ τὴν ρειθείσαν ποσότητα καὶ νὰ μοὶ στείλῃ διὰ νὰ ἀποπληρώσω κα' γώ, ὡς ἐγγυητῆς τῶν ἀδελφῶν, τοὺς χρεοφειλέτας των. Πρὸς μείζονα δὲ πίστῳσιν τῶν γραφομένων περικλειῶ ἐνταῦθα N 2, γράμματά τινα ἐκ μέρους τῶν ἀδελφῶν, τὰ ὅποια κατὰ περίστασιν ἤμεναν εἰς ἐμένα. Ἐκ αὐτῶν θέλει πληροφορηθῆ τὸ εὐγενὲς καὶ ἔντιμον Μαγιστράτον καὶ τὴν τότε κατεπήγουσαν τῶν ἀδελφῶν ἀνάγκην, καὶ τὴν μεγάλην δούλευσιν ὅπου ἔδειξα εἰς αὐτούς, καὶ ἅς ὑπεράνῃ διὰ τὴν ἀχαριστίαν ὅπου δεικνύουσι χωρὶς

να θέλωσι να πληρώσωσι τὸ χρέος των, ἐν ᾧ ἔπρεπε μάλιστα να με ἀνταμείψωσι, καθὼς τότε ὅλοι μοι ὑπεσχέθησαν. Ἐπειδὴ ὁμως εἰς τὴν ὁμολογίαν λογαριάζεται καὶ τὸ διάφορον τῶν 5500 ρουβλίων, καθὼς τρέχη εἰς τὴν ῥωσσίαν μεταξὺ τῶν πραγματευτάδων, να ὑποχρέωση τοὺς ἀδελφούς να τὸ πληρώσωσι.

Πρὸς τούτοις ὁ τιμώτατος κύρ Ἀγγελῆς Χατζόγλους ἔχων εἰς ἓνα μαγαζὶ μαλλία, τιμῶμενα διὰ ἑκατὸν χιλιάδες γρόσια ρούβλια, καὶ ἐν σεντούκι με κρασί σιαμπάνας διὰ δέκα χιλιάδας ρούβλια, τὰ ὁποῖα αὐτὰ ὅλα ἦσαν τῶν τιμωτάτων ἀδελφῶν Μπούμπα, με παρακάλεσε να γένω ἐγγυητὴς δι' αὐτὰ εἰς τὸν Κομεντάντην καὶ να ὁμολογήσω, ὅτι εἶναι ἐδικὰ του, καὶ διὰ τὴν δούλευσιν ταύτην μοὶ ὑπεσχέθη, παρόντος καὶ κύρ Ζαμαρία, χρυσοὺς ὀλλανδικοὺς διακοσίους. Ἐγὼ θέλων να δουλεύσω εἰς καὶ τὴν τιμιότητά του καὶ τοὺς τιμωτάτους ἀδελφούς Μπούμπα, διὰ να μὴ χάσωσι τὰ πράγματά των, ἔγινα ἐγγυητὴς με κίνδυνον τῆς ζωῆς μου εἰς τὸν Κομεντάντην, ὅτι αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι τοῦ κύρ Ἀγγελῆ, καὶ οὕτω διὰ μέσου μου τῷ ἐδόθη *saune garde* δηλαδὴ στρατιωτικὴ φύλαξη, διὰ να μὴ ἀρπάσωσι τὰ πράγματά του. Ἐγὼ λόγῳ // (Арк. 217) διὰ να τὸν ἐκδουλεύσω ἔβαλον εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν μου, τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖται ἀπὸ τὰ ράβασιά του N 2. Ὅθεν παρακαλῶ καὶ περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως τὸ ἔντιμον καὶ εὐγενὲς Μαγιστράτον, ὥστε να ὑποχρέωση τὸν τιμώτατον κύρ Ἀγγελὴν διὰ να πληρῶση τὴν ποσότητα τῶν διακοσίων ὀλλανδικῶν χρυσῶν, κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του.

Ταῦτα ἀναφέρων κατὰ χρέος πρὸς τὸ ἔντιμον καὶ εὐγενὲς Μαγιστράτον, παρακαλῶ να ἐπιτάξη δραστηρίως τὴν τούτου ἐκτέλεσιν καὶ να διασώση οὕτω τὴν τιμὴν ὄλων τῶν ἀδελφῶν, διὰ να μὴ ἀναγκασθῶ να ἀναχθῶ εἰς τὴν Ἱεροσύννην τοῦ Μεγαλειοτάτου Ἀυτοκράτορος καὶ συμβῆ ἔπειτα ἀτιμία εἰς ὅλην τὴν ἀδελφότητα.

Εἰμὶ τοῦ Ἐντίμου καὶ Εὐγενοῦς Μαγιστράτου
ταπεινὸς δούλος

Ἔγραφον ἐν Ἰασιῷ
κατὰ τὴν 20 Μαΐου

τοῦ 1819 Σωτηρίου ἔτους

Δημήτριος Π. Γοβδελας

Δόκτωρ καὶ Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας καὶ (ἐν) Ἀ(καδη)μία

Μέλος ἀντεπιστέλλον τῆς ἐν Παρισίοις ἐταιρίας

ὑπὲρ τῆς στοιχειώδους Διδασκαλίας

1819го года июня 18го дня Греческій Нѣжинскій магистратъ по прочтеніи вышесписаннаго прошенія приказали: какъ при ономъ никакова законнаго доказательства могущаго быть прямымъ удостовѣреніемъ, что требуемая просителемъ сумма съ поименованныхъ по приложенному // (Арк. 218 зв.) при семь реестру лицъ дѣйствительно ко взысканію съ нихъ подлежить неприложено, а къ тому многія въ реестрѣ поямные (?) люди есть таковы о коихъ магистратъ сей никакова свиденія не имеетъ, а другіе по званію своему сему магистрату не подсудими, для того оное прошеніе яко къ дѣлу не принадлежащее и оставить безъ всякаго дѣйствія, и объ ономъ просителю за явкою его, или отъ него уполномоченнаго ихъ сие объявить.

Δημήτρι(ος) Μελας

Στέφ(ανος) Εύδας

Δημήτριος [...]

Σπυρίδων Ζαμάριας

Ἰωάννης μπουγιουκλής

Секретаръ Порфиоровъ

Список братчиків
(Там само. Арк. 210, 251).

NI (Κατάλογος τῶν ἀδελφῶν)

Κοσμᾶς Ἀρχιμανδρίτης	Νικόλαος Παπακάσεως
Ἀναστάσιος Μάτζος	Θεόδωρος Τζουμάκας
Ἰωάννης Ποπούκης	Ἰωάννης Νικολάου
Κωνσταντῖνος Παύλης	Πέτρος Χριστοφόρου
Νηκηφόρος Τζιακάλογος	Κωνσταντῖνος Ῥάδος
Νικόλαος Σκουφᾶς	Ῥάδος Χριστοδούλου
Ἀναστάσιος Γκίκας	Ἀπόστολος Κωνσταντίνου
Κωνσταντῖνος Ζώνου Ῥούσσο	Κωνσταντῖνος Ζωγράφος
Θεόδωρος Ψ. Στάικος	Δημήτριος Σταματίου
Νικόλαος Στερνόπουλος	Νικόλαος Γρεσδᾶνος
Θεόδωρος Ἰωάννου Ποπῶφ	Ἰωάννης Τζελίκας
Πέτρος Πανιώτης	Πέτρος Ποπῶφ
Δημήτριος Ψηχάρης	Ἰωάννης Γεωργίου Ζηακόπουλος
Ἄγγελῆς Χατζόγλου	Παῦλος Μπερνούμης
Σπυρίδων Ζαμαρίας	Δημήτριος Γλυκάς
Ἐλευθέριος Μοσχονησιότης	Ἰβάν Μανοηλόβ Μωραΐτης
Κωνσταντῖνος Σαρῆς	Εὐστάθιος Λάδιτζης
Γεώργιος Βέγκελοφ	Χριστόδουλος τυροκόμος Ῥωμαῖος
Ἰωάννης Πασχάλη	Σταφαστιανός Σκοϊάνοφ
Ἀναστάσιος Στ. Σ(τ)αύρουλος	Σεραφῆμ Ἀκρίτης
Ἀναστάσιος Γεωργίου Σκέντας	Ἰβάν Ντογρανή
Κωνσταντῖνος Κονδός	Παντελής Νινόφ
Ἀντώνιος Μελάς	Ἀντόν Ζοινόβ
Λέων Λεωνίδης	Κωνσταντῖνος Ἰαροβίτζ

Переклад

До Чесного й Благородного Магістрату Греків у Ніжині.

Коли я впродовж 1812 року перебував у Москві у скрутних умовах під час ворожого наступу французьких військ, тамтешні мешканці — брати⁷, дивлячись на лихо і бажаючи врятувати саме їхнє життя, попросили мене подати від їхнього імені супліку до колишнього імператора Наполеона і попросити про надання їм захисту. Для владнання нагальної тоді потреби братчиків і щоби не порушувати російські закони, я просив у моїй супліці, складеній по-французьки, надати їм паспорти під приводом виїзду до Лемберга⁸ через Смоленськ і Вільну. Очевидно, що за тим шляхом, який я визначив у паспортах, неможливо було б виїхати комусь із братів, тому що шлях той не був шляхом на Лемберг, але швидше був «показовий». Власне тому паспорти були виписані

⁷ Так греки за кордоном називали один одного, зокрема й через те, що зазвичай об'єднувалися в братства. Інше слово на позначення членів братств — братчики.

⁸ Інакше — Леонтополіс, так греки називали Львів.

лише «по економії»⁹, оскільки мала би минута та Божа кара. Для того, щоб одержати скоріше паспорти від губернатора Морт'є і коменданта Мійо, я попідкувався про братів і, за наказом їхніх секретарів, сказав їм, що треба подбати й знайти 400 голландських золотих, щоб їм дати хабаря, якщо хочуть одержати захист, про який просять, тому що Наполеон наказав нікому не давати паспортів, якого б роду той не був.

Брати просили мене у будь-який спосіб знайти цю сумму в когось іншого, аби не було видно, що вони мають гроші, і що вони сплатять тому відсотки, які він захоче. Отже, я позичив під моє особисте зобов'язання¹⁰ 4500 рублів, з яких три тисячі віддав секретарям, а тисячу п'ятсот за ведмежу шубу, яку придбав і віддав комендантові.

Між тим, поки я ходив у справах з паспортами, прийшли люди від губернатора й забрали мій екіпаж під приводом того, що я син російського генерала. Брати вирішили дати мені тисячу рублів — як ціну мого екіпажу, тому що я мав шкоду й утрати через їхні паспорти.

Коли брати одержали свої паспорти і разом з ними також і «охорону»¹¹, склали ще один рахунок для сплати через шість місяців відповідної суми // в 5500 рублів. Коли я прибув до Ясс, написав через шанованого пана Афанасія Гані до братів у Москві, аби сплатили свій борг, але, на мій подив, вони не тільки обіцянки свої заперечили, ба й навіть відповіді мені не дали щодо оплати свого боргу. Отже, оскільки брати, яким я допоміг, не тільки виглядають невдячними, але до того ж хочуть мені завдати шкоди, перед тим, як шукати справедливості в шанованого мною Імператора всіх росіян Найвеличнішого Александра Першого, маю обов'язок представити справу шановному й благородному Магістрату, щоби зробив відповідні розрахунки стосовно 5500 рублів, тобто п'яти тисяч п'ятсот рублів, за вміщеним тут списком братів № 1, відповідно до грошових спроможностей кожного, і справедливості заради була стягнута вказана сума й була мені надіслана, щоб я заплатив як поручитель братів тим, хто їм надав позику.

Для більшої ж довіри в написане вміщую там само за № 2 окремі листи братів, які випадково залишилися в мене. З них може дізнатися благородний і шановний Магістрат про тодішню нагальну потребу братів і про велику послугу, яку я їм зробив, хоча й надвелика є невдячність, яку вони виявляють, не маючи бажання мені сплатити свій борг, який мали би звичайно мені відшкодувати, як тоді всі мені обіцяли. Оскільки в борговому зобов'язанні розраховується також і відсоток від 5500 рублів, як це відбувається в Росії поміж торговців, треба зобов'язати братів їх сплатити.

До того ж найшанованіший пан Ангеліс Хаджоглу, тримаючи у крамниці хутра вартістю сто тисяч рублів і скриню з вином Шампані на десять тисяч рублів, які належали найшанованішим братам Буба¹², попросив мене бути поручителем за них перед

⁹ Характерний для грецьких дискурсів вислів, який прийшов із церковного права, де Церква так виправдовувала формально протиправні рішення, прийняті з огляду на особливі обставини з метою уникнення більшого лиха. Найгучнішим випадком застосування «економії» було передання Київської митрополії Московському патріархату в 1686 р.

¹⁰ Греки вживають слово «омолого» або «омологія», яке можна перекладати як «свідчення», однак ідеться про спрощену форму боргової розписки, що визнавалася поміж греків за юридичний документ.

¹¹ В оригіналі французькою мовою «sauve garde».

¹² Відомі ніжинські греки Стефан і Кирило Буба співпрацювали з компанією Димитрія Меласа в Москві.

комендантом і засвідчити, що ті товари належать мені. За цю послугу він обіцяв мені у присутності пана Замарії¹³ двісті голландських золотих. Я, бажаючи прислужитися також і його шанованості, і найшанованішим братам Буба, аби вони не втратили їхні товари, став поручителем перед комендантом з безпекою для мого життя, тому що товари були пана Ангеліса. Так через мене йому була надана «охорона»¹⁴, тобто військова охорона, щоби не розграбували його товари. Задля // того, щоб йому прислужитися, я піддав небезпеці своє життя, як це й показано в його рахунках № 2.

Отже, прошу й стосовно цієї справи шанований та благородний Магістрат зобов'язати найшанованішого пана Ангеліса сплатити суму в двісті голландських золотих за своєю обіцянкою.

Так доповідаю з обов'язку перед шановним і благородним Магістратом і прошу діяти рішуче задля вирішення справи, щоби так урятувати честь братів, щоби не було мені потреби звертатися до Його Священства Височайшого імператора і не відбулася би потому наруга для всього Братства.

Шанованого і Благородного Магістрату смиренний слуга

Димитрій Говделас, доктор Філософії і професор Академії, член-кореспондент Паризького товариства сприяння початковій освіті.

Написано в Яссах, 20 травня 1819 року Спасителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Camariano-Cioran A. Les Académies princi princi principieres de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs. Thessaloniki, 1974. 827 p.
2. Camariano-Cioran A. Ο Ραψανιώτης Δημ. Π. Γοβδελάς δάσκαλος στην Ακαδημία του Ιασίου (1808—1811, 1816) / trans. Gino Polese // Θεσσαλικό Ημερολόγιο. Τ. 29. 1996. Σ. 115—128.
3. Арш Г.Л. Греческий ученый Д. Гобделас в России // Балканские исследования. Вып. 6. Культура народов Балкан в новое время. Москва, 1980. С. 161—173.
4. Βογιάς Χ. Γρηγόρης Αβόβιτις Αρς, ιστορικός-ερευνητής. Ο Έλληνας επιστήμονας Δ. Γοβδελάς στη Ρωσία / Εισαγωγή-βιογραφία-μετάφραση από τα ρωσικά Χαράλαμπος Δ. Βογιάς // Αχιλλίου Πόλις. Τ. 7. Λάρισα, 2022. Σ. 297—316.
5. Διονύσιος Δ. Βαλαής. Ο λόγιος Δημήτριος Γοβδελάς // ΕΕΠΣ Θεολογικής Σχολής. Νέα Σερά. Τ. 2. 1991—1992. Θεσσαλονίκη, 1994. Σ. 205—225.
6. Danilov M. Boierul Dimitrie Carastati de la unțești, jud. Iași, și binefacerile lui culturale [prima jumătate a secolului al XIX-LEA] // Patrimoniul istoric. 2015. Nr. 3. Chișinău, 2015. P. 67—80.
7. Danilov M. Biblioteca lui Dimitrie Govdelas în mrejele cenzurii // Carte și cenzură în Basarabia [1812—1917]. Academia de Științe a Moldovei Institutul de Istorie. Teza de doctor habilitatîn istorie. Chișinău, 2018. P. 200—216 [383 p.]
8. Ζαμπινιώτη Αικ. Δημήτριος Γοβδελάς. Η ζωή και το έργο τού εκ Ραψάνης λογίου // Θεσσαλικά μελετήματα. Τ. 6. 2016. Σ. 99—134. URL: https://www.researchgate.net/publication/330083719_The_life_and_work_of_intellectual_Demetrius_Gobdelas_from_Rapsani

¹³ Спиридон Замарія (або Тзамарія) також відомий за архівними документами ніжинський грек.

¹⁴ В оригіналі «sauve garde».

9. Malinowski Gosciwit. Dimitrios Gobdelas w Warszawie 1822—1823 // *Florilegium. Studia ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Krawczukowi z okazji dziewięćdziesiątej piątej rocznicy urodzin / pod redakcją E. Dąbrowy, T. Grabowskiego i M. Piegdonia. Towarzystwo Wydawnicze «Historia Iagellonica».* Krakow, 2017. S. 545—552.
10. Βόγιας Χαρ. Νέα βιογραφικά στοιχεία για τήν παρουσία του Δημ. Γοβδελά στη Ρωσία, Πολωνία και Βεσσαραβία μετά τό 1822 // *Θεσσαλικό Ἡμερολόγιο.* Λάρισα, 2021. Σ. 305—318.
11. Βουβούση Μ.Π. Ο Ραψανιώτης επίσκοπος του Πλαταμώνος και Λυκοστομίου Διονύσιος. https://www.academia.edu/36688380/%CE%92%CE%9F%CE%A5%CE%92%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%97_%CE%A1%CE%91%CE%A8%CE%91%CE%9D%CE%97_2_docx
12. Τύχαι Τηλεμάχου υιού του Οδυσσέως / Συντεθείσαι μεν γαλλιστί παρά του σοφωτάτου κυρίου Φραγκίσου Σαλινακ Δε λα Μόττε Φενελόν' Μεταφρασθείσαι δε, πλείστοις σημειώμασιν επηυξήθησαν παρά Δημητρίου Παναγιώτου του Γοβδελαά. τ. 1—2. Εν Βούδα: Τύποις του κατ' Ουγκαρίαν Βασιλικού Πανδιδακτηρίου', αωά'. 1801, 441 p. xx+397+3χ.α. σ. (Τ. 1), 508 p. 401—866+14 χ.α. σ. (Τ. 2).
13. Чернухин Є. Документи грецькою мовою в Державному архіві Чернігівської області: походження, датування, палеογραφічні й мовні ознаки, контент // *Рукописна та книжкова спадщина України.* 2023. Вип. 30. С. 6—26.
14. Державний архів Чернігівської області. Ф. 101. Оп. 1. Од. зб. 4319. Арк. 210—211 зв., 216—217 зв., 251 зв.
15. Там само. Ф. 101. Оп. 2. Од. зб. 1—7.
16. Chernukhin E. An analysis of the archival material of the Nizhyn Greek Dimitris Melas (1770—1842) in the collections of the State Archive of the Chernihiv Region. Translated by Iannis Carras. (Forthcoming).
17. Démétrius P. Gobdelas (1822). *Histoire d' Alexandre le Grand suivant les écrivains orientaux avec des notes géographiques et historiques,* Varsovie, N. Glücksberg, 210 p.
18. Δημήτριος Π. Γοβδελάς, *Ιστορία του Μεγ. Αλεξάνδρου κατά τους ανατολίτες συγγραφείς, «ΕΛΛΑ»,* μετάφραση Μαρία Τίλιου, Λάρισα 2000. 344 p.

Отримано 12 квітня 2023 р.

REFERENCES

1. Camariano-Cioran A. (1974). *Les Académies princi princi princieres de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs,* Thessaloniki. 827 p.
2. Camariano-Cioran A. (1996). Ο Ραψανιώτης Δημ. Π. Γοβδελάς δάσκαλος στην Ακαδημία του Ιασίου (1808—1811, 1816) / trans. Gino Polese, *Θεσσαλικό Ἡμερολόγιο.* Τ. 29, pp. 115—128.
3. Arsh G.L. Grecheskii uchonyi D. Gobdelas v Rossii [A Greek Scientist D. Gobdelas in Russia]. *Balkanskije issledovaniia* [Balcan Studies]. Выр. 6. Kultura narodov Balkan v novoe vremia [Iss. 6. The Culture of Balcan peoples in Modern Time]. Moscow, 1980. Pp. 161—173. [In Russian].
4. Βογιας Χ. (2022). Γρηγόρης Αβόβιτς Αρς, ιστορικός-ερευνητής. Ο Έλληνας επιστήμονας Δ. Γοβδελάς στη Ρωσία / Εισαγωγή-βιογραφία-μετάφραση από τα ρωσικά Χαράλαμπος Δ. Βογιας, *Αχιλλίου Πόλις.* 7. Λάρισα, pp. 297—316.
5. Βαλαής Διονύσιος Δ. (1994). Ο λόγιος Δημήτριος Γοβδελάς, *ΕΕΠΣ Θεολογικής Σχολής. Νέα Σειρά.* Τ. 2. 1991—1992. Θεσσαλονίκη, pp. 205—225.

6. Danilov M. (2015). Boierul Dimitrie Carastati de la unțești, jud. Iași, și binefacerile lui culturale [prima jumătate a secolului al XIX-lea], *Patrimoniul istoric*. 2015, Nr. 3. Chișinău, pp. 67—80.
7. Danilov M. (2018). Biblioteca lui Dimitrie Govdelas în mrejele cenzurii, *Carte și cenzură în Basarabia [1812—1917]*. Academia de Științe a Moldovei Institutul de Istorie. Teza de doctor habilitată în istorie. Chișinău, pp. 200—216.
8. Ζαμπινιώτη Αικ. (2016). Δημήτριος Γοβδελάς. Η ζωή και το έργο του εκ Ραψάνης λογίου, *Θεσσαλικά μελετήματα*. Τ. 6, pp. 99—134. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/330083719_The_life_and_work_of_intellectual_Demetrius_Gobdelas_from_Rapsani
9. Malinowski Gosciwit. (2017). Dimitrios Gobdelas w Warszawie 1822—1823, *Florilegium. Studia ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Krawczukowi z okazji dziewięćdziesiątej piątej rocznicy urodzin / pod redakcją E. Dąbrowy, T. Grabowskiego i M. Piegdonia*. Towarzystwo Wydawnicze «Historia Iagellonica». Krakow, pp. 545—552.
10. Βόγιας Χαρ. (2021). Νέα βιογραφικά στοιχεία για την παρουσία του Δημ. Γοβδελά στη Ρωσία, Πολωνία και Βεσσαραβία μετά το 1822, *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*. Λάρισα, pp. 305—318.
11. Βουβούση Μ.Π. (2022). Ο Ραψανιώτης επίσκοπος του Πλαταμώνος και Λυκοστομίου Διονύσιος. Retrieved from: https://www.academia.edu/36688380/%CE%92%CE%9F%CE%A5%CE%92%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%97_%CE%A1%CE%91%CE%A8%CE%91%CE%9D%CE%97_2_docx
12. Φραγκίσκος Σαλιναίικ Δε λα Μόττε Φενελόν. (1801). *Τύχαι Τηλεμάχου υιού του Οδυσσέως, Συντεθείσαι μεν γαλλιστί παρά του σοφωτάτου κυρίου Φραγκίσκου Σαλιναίικ Δε λα Μόττε Φενελόν' Μεταφρασθείσαι δε, πλείστοις σημειώμασιν επηυξήθησαν παρά Δημητρίου Παναγιώτου του Γοβδελαά*. Τ. 1—2. Εν Βούδα: Τύποις του κατ' Ουγκαρίαν Βασιλικού Πανδιδακτηρίου, αωά'. (Τ. 1) 441 p. [xx+397+3 χ. α. σ.], Τ. 2. 508 p. [401—866+14 χ. α. σ.].
13. Chernukhin Ye. Dokumenty hretskoiu movoiu v Derzhavnomu arkhivi Chernihivskoi oblasti: pokhodzhennia, datuvannia, paleohrafichni i movni oznaky, kontent [Document in Greek in State archives of Chernihiv Region: proveniences, dating, palaeographic and linguistic characteristics, content]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy* [Manuscript and Book Heritage of Ukraine]. 2023. Iss. 30, pp. 6—26. [In Ukrainian].
14. Fond 101. Inventory 1. Unit. 4319. Fols. 210—211 v., 216—217v., 251 v. State Archives of Chernihiv Region.
15. Fond 101. Inventory 2. Units 1—7. State Archives of Chernihiv Region.
16. Chernukhin E. An analysis of the archival material of the Nizhyn Greek Dimitris Melas (1770—1842) in the collections of the State Archives of the Chernihiv Region, translated by Iannis Carras. (Forthcoming).
17. Démétrius P. Gobdelas (1822). *Histoire d' Alexandre le Grand suivant les écrivains orientaux avec des notes géographiques et historiques*, Varsovie, N. Glücksberg, 210 p.
18. Δημήτριος Π. Γοβδελάς (2000), *Ιστορία του Μεγ. Αλεξάνδρου κατά τους ανατολίτες συγγραφείς*, μετάφραση Μαρία Τίλιου, Λάρισα «ΕΛΛΑ». 344 p.

Received on April 12, 2023

Yevhen Chernukhin

V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

E-mail: geikle@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-4906-0787

DIMITRIOS GOBDELAS (1780-1831): UNKNOWN PAGES OF THE BIOGRAPHY
(ACCORDING TO DOCUMENTS FROM THE ARCHIVE
OF THE NIZHYN GREEK MAGISTRATE)

Goal of research. Research of new documents from the archives of the Nizhyn Greek Brotherhood, related to the stay of the Greek educator, professor of the Greek Academy in Jassy, Dimitrios Gobdelas in Moscow in 1812. To publish the texts of the documents with a translation into modern Ukrainian, to find out the specifics of the activity of Dimitrios Gobdelas and his relations with the Nizhyn Greeks. **Methodology.** Applied general scientific methods of empirical observation, analysis and synthesis of material, as well as methods of humanitarian sciences: idiographic, hermeneutic, descriptive and biographical. In the theoretical plane of research, the methods of idealization, modeling and prognostication are used. **Scientific novelty.** A new historical source has been introduced into scientific publicity, which sheds light on the role of Dimitrios Gobdelas in protecting Greek merchants in Moscow in 1812. The text of the epistle of Dimitrios Gobdelas to the Nizhyn Greek Magistrate with a translation into modern Ukrainian has been published for the first time. **Conclusions.** In September 1812, while in Moscow, Dimitrios Gobdelas witnessed the capture of the city by French troops. At the request of the Greek merchants who remained in the city, he drew up a petition to Napoleon asking for protection and helped them obtain exit passports and protection of goods. At the request of the Greeks, Dimitrios Gobdelas undertook the costs of obtaining exit documents under their promises of reimbursement. In May 1819, while staying in Jassy, Dimitrios Gobdelas appealed to the Nizhyn Greek Magistrate with a request to take measures to recover the sum of 5,500 rubles from 49 people to compensate for the damages caused to him, referring to the promises given by the Greeks. At its session on June 18, 1819, the Nizhyn Greek Magistrate decided to refuse to consider the case due to the lack of direct evidence of the debt and the impossibility of finding the accused persons.

Key words: Dimitrios Gobdelas, Greek Academy, Jassy, Nizhyn Greeks, Nizhyn Greek Magistrate, 1812.